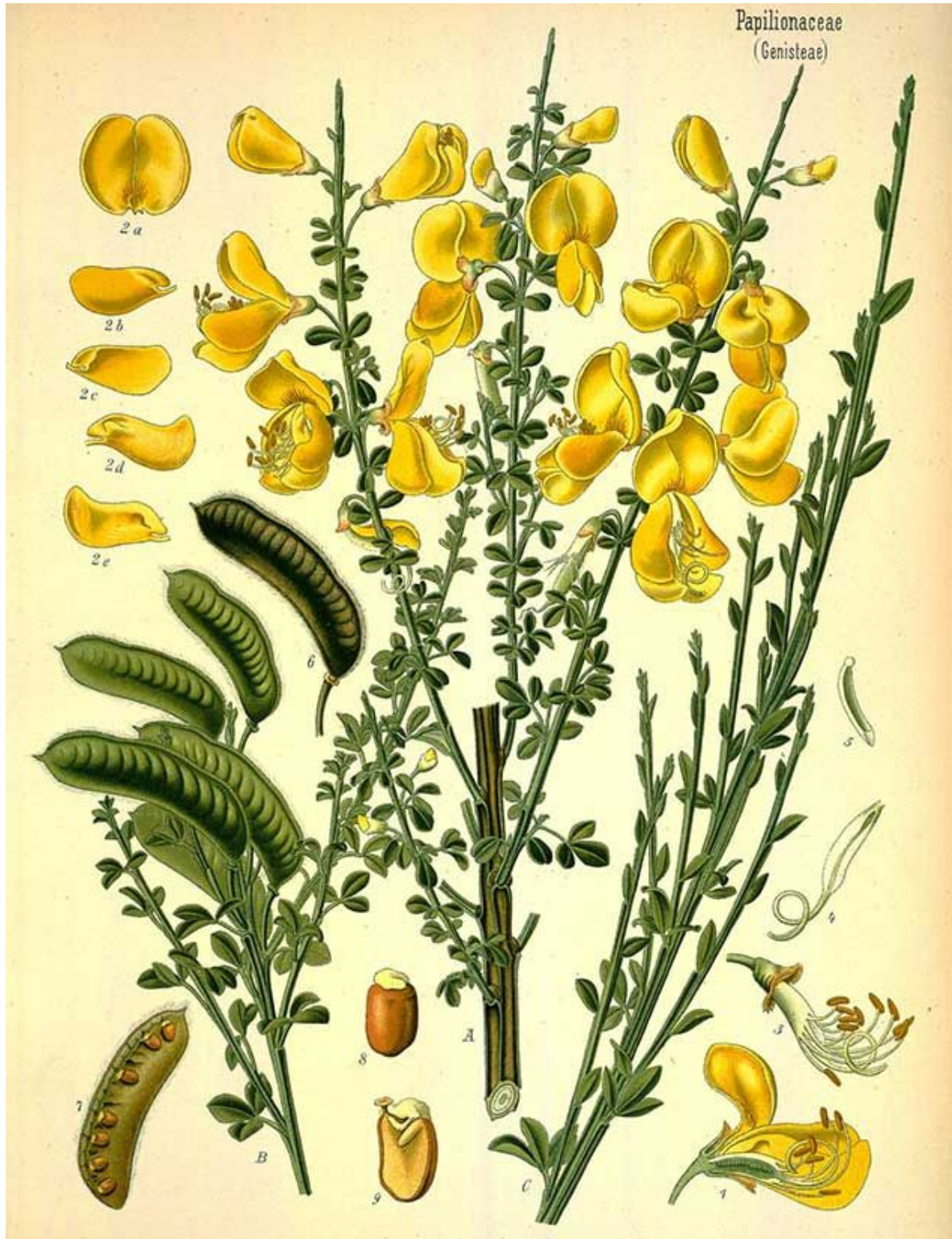

GÓDUA

Cytisus scoparius (L.) Link

[1822, Enum. Hort. Berol. Alt, 2 : 241]

= *Sarothamnus scoparius* (L.) Wimm. ex WDJ Koch

imatge de FRANZ EUGEN KÖHLER

NOMS POPULARS

- Alemanys:** Besen-ginster/ Besenkraut / Besenpfriem / Besenstrauch / Eifelgold / Gemeiner besenginster / Gewöhnlicher besenginster / Gilbkraut / Mägdebusch / Mägdekrieg / Pfriem / Ramse / Rehweide / Schottischer ginster
- Anglès:** Common broom/Besom / Broom / English broom / European broom / Green broom / Hogweed / Irish broom / Irish tops / Scoparium / Scot's broom / Scotch / Scotch broom / Scot's broom / Yellow broom
- Àrab:** لزان مكنسي/الوزال الاسكتلندي
- Bable/Asturià:** capio, escoba, escobal, gorbiñu, xiniesta, zapaterinos.
- Basc/Euskera:** erratza, irasta, isasa, isats arrun, isats arrunt, isatsa, isatza, isaxa, itzuski, itzuskilatz, tximitza.
- Castellà:** retama negra, escobón, hiniesta, hiniesta romana, hiniestra, retama de escobas, albareja, apiorno, barredoira, beduina, bizcoba, chamiza, codeja, escoba, escobo, escobones, escoba amarga, escoba amarilla, escoba bermeja, escoba colorada, escoba de flor amarilla, escoba del diablo, escoba negra, escoba negral, escoba portuguesa, escoba rubia, escoba rubial, escoba serrana, escoba tamariz, escoba verde, escoba verdenal, escoba verdial, escobaeras, escobajera, escobal, escobas, escobera, escoberas, escobeña, escobonera, escobones, escobón, genista angulosa, hiniesta blanca, hiniesta de escobas, hiniesta negra, illesta, inhiesta, iniesta, isasa, jiniesta, maya, morisca, piorno, piorno amarillo, piorno negro, ramo, ramón, ratamino, rebanillo, retama, retama amarilla, retama colorada, retama de escoba, retama de escobas, retama inhiesta, retama macho, retama morisca, retama negra, retamón, xesta, xesta negral, xiniesta.
- Català:** Ginesta d'escombres / Ginesta borda / Ginesta de muntanya / Ginestell / Ginestell comú / Gódua / Gòdua/ Llirioia [només la flor]

Danès:	Almindelig gyvel/ Gyvel
Eslovac:	Průtnatec metlovitý
Eslovè:	Metla navadna / Navadna metla
Estonià:	Harilik luudpõõsas
Finlandès:	Jänönvihma/ Jänonpaju / Jänönpaju
Francès:	Genêt à balais/ Cytise à balais/ Brande / Genêt à balai / Genêt commun / Genettier
Gaèlic:	Giolcach shléibhe
Gal·lès:	Banadl cyffredin/ Banadl / Banadlen / Banhadlen / Banhalen / Banhallen
Gallec:	escoba, estrume, gesta, gesteira, xesta, xesta brava, xesta de vasoiras, xesta mansa, xesta marela, xesta molar, xesta moura, xesta negra, xesta negral, xesteira, xiniesta.
Grec:	Κυτιόοοο
Holandès:	Gewone brem/ Brem / Brem soort
Hongarès:	Seprűzanót/ Seprőzanót
Islandès:	Gullsópur
Italià:	Ginestra dei carbonai/ Citiso scopario/ Citiso / Ginestra dei carbonai
Japonès:	えにしだ
Norueg:	Sandgyvel/ Gyvel
Persa/farsi:	رتم جارویی
Polonès:	Żarnowiec miotlasty/ Szczodrzeniec miotlasty / Żarnowiec / Żarnowiec miotlasty
Portuguès:	Giesta, chamiça, escova, gesta amarela, gesta das vassouras, gesta negra, giesta negra, giesta-armela, giesta-ribeirinha, giesteira das vassouras, giesteira-brava, giesteira-das-vassouras, giesteira-das-vassouras, maiás, retama
Rus:	Ракитник венечный
Suec:	Harginst / Har-ris
Turc:	Süpürge katırtırnağı
Txec:	Janovec metlatý/ Čilimník janovec
Ucraïnès:	Жарновець віниковий/ Саротамнус віниковий
Xinès:	金雀儿

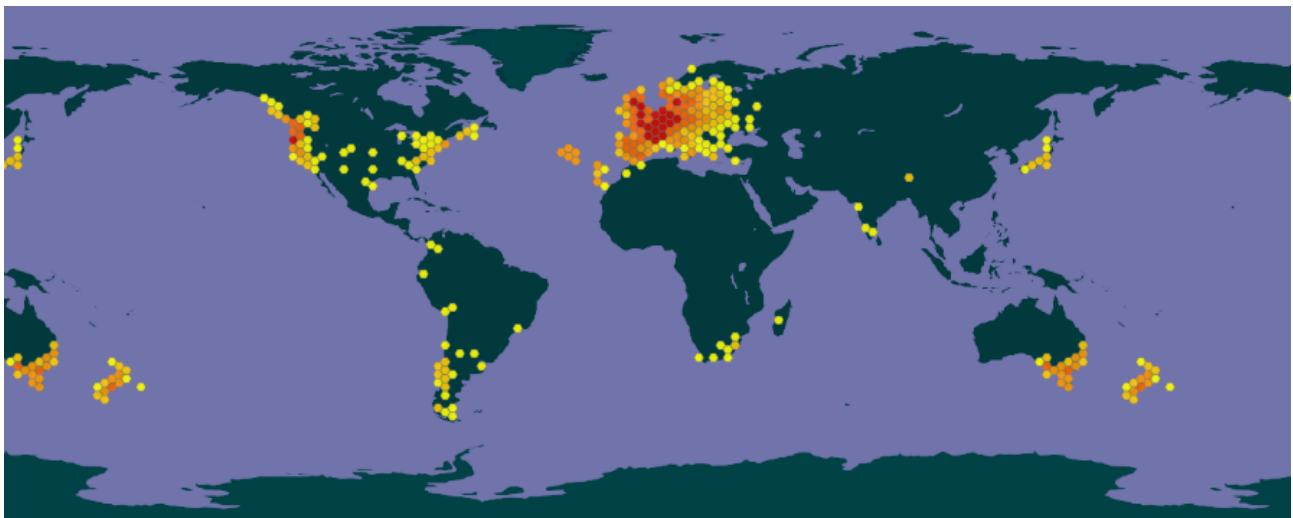
DESCRIPCIÓ BOTÀNICA

Arbust de més d'1 metre d'alçària amb tiges molt ramificades, majoritàriament dretes, estriades, lluentes, verdes, lignificades només a la base, piloses a les puntes joves, amb pèls blancs prims rectes; fulles trifoliolades amb foliols oblongs aguts, a vegades el central més gros, amb vores pubescents; però foliols de les rames superiors únics, sense els dos acompanyants. Pecíol de les fulles trifoliades de fins a 13 mm i foliols de fins a 11 × 4 mm. 2 estípules obovals piloses per sota de fins a 17 × 5 mm. Calze de 5-6.5 mm, glabre amb el llavi superior de 3.4 mm i l'inferior de 3.5-5 mm i dents de 0.2 mm, pubèruls. Flors papilionàcia groga, caduca, a vegades amb l'estendard vermell, que fa 16-24 mm, amb unglà de 2 mm, ales de 16-24 × 8-10 mm, oblongues, glabres, amb unglà de 3.5-4.5 mm, i la carena de 17-25 × 8-10 mm, falcada, pubèrula al marge inferior, amb aurícula de 2 mm i unglà de 3-4 mm. Pedicels florals allargats de 6-11 mm.. Estams recorbats, didínams (4 llargs +5 curts +1 mitjà separat). Els estams llargs, el mitjà i 4 dels curts tenen les antereres basifixes. El tub estaminal és oblic de la mida del calze gairebé. Les antereres fan 1.4-2.7 mm, essent les basifixes una mica més grans que les dorsifixes. Ovari amb 14-18 rudiments seminals, ciliat al marge i glabre a les cares. Estil pubescent (rarament glabre) molt recorbat. Llegum de 20-50 7-12 mm, pla, de contorn el·líptic, ciliat als marges i glabre a les cares, ennegrit a la maduresa, amb 10-13 llavors de 2.7-4 2-3 mm, ovoides o el·líptiques una mica aplanades., de color castany o verdós, amb excrescència seminal de 0.5-1 0.6-2.1 mm, blanc.

Dins el gènere, la gódua es distingeix per les tiges de secció no arrodonida amb 5 costelles en forma de ^, i sense pèls als sinus. Ovaris i llegums ciliats als marges. I dins les Lleguminoses, el gènere *Cytisus* es distingeix per l'absència de fulles bipinnades, flors amb 10 estams ben desenvolupades, tiges fortes, sense ales, sense espines, sense glàndules abundants, fulles trifoliolades, estams no del tot lliures, estípules al costat de pecíol i lliures, llegum plana no inflada, calze amb 2 llavis amb 2 dents al superior + 3 a l'inferior, llavors amb excrescència o estrofiol.

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

Sol fer colònies sota boscos caducifolis esclarits, des de 200 a 2000 m snm, preferentment sobre Silici. Espècia típica europea ha estat introduïda a Amèrica Àfrica del Sud, Japó i SE d'Àustràlia.

Cytisus scoparius al món, segons GBIF

VETERINÀRIA

La planta es donava a cabres, ovelles o conills quan no hi havia res més, ja que en excés produeix mal de ventre. En banys desparasita els gossos de paparres. Les tiges xafades s'empren amb tifa de vaca per curar ossos trencats d'ovelles o cabres, amb ajuda de les mateixes tiges de la gódua. Per curar ferides de cavalls o burros, aplicar la decocció de 30 minuts en aigua. Contra la sarna a les ovelles s'aplica el suc de les tiges o la decocció. Contra els cucs anals a les ovelles s'aplica el suc de xafar les tiges. Penjar rames de gódua a la quadra evita que les mosques vagin al bestiar. Les rames s'empren per a cremar els pèls del porc al començar la matança.

PROPIETATS MEDICINALS DE LA GÓDUA

- afrodisíaca
- antioxidant
- antídote de verí d'escurçó
- antihemorràgica
- cosmètica antioxidant
- diürètica de clorurs
- estimulant dels nervis del cor
- laxant
- tònica cardíaca
- tòxica
- vasoconstrictora
- vomitiva (en especial en dejú)

USOS MEDICINALS

- albuminúria
- angina de pit
- anúria
- ascites (vi de macerar 24 h cendra de la planta dins una bosseta)
- broncopneumònia
- bronquitis aguda
- càlculs a vies urinàries (oli de macerar les flors 60 dies UI, 1 cullerada 2 cops per setmana, preventiu)
- carn-esqueixats (+ oli + sal UE)
- cirrosis (vi de cendra)
- depressió
- diabetis (infusió 9 dies seguits) (mastegar brots)
- dispnea de pulmonia
- edemes cardiorrenals (+ Potassi)
- escrofulosis
- estrenyiment
- febre
- ferides petites UE
- gota
- hemofília
- hemorràgia ocular (mastegar flors)
- hemorràgies uterines
- oligúria associada a escarlatina
- picades d'escurçó
- pleuresia
- polls
- prostatitis (+ oli: ús rectal)
- pulmonia
- retenció de clorurs
- reuma
- sang a les genives
- urèmia

FLOR DE BACH: pessimisme, desesper, tristesa, depressió, sensació de no poder superar els reptes de cada dia, desànim, falta de perspectiva del futur.

ESOTERISME

Una mena d'ordalia consistia em donar a beure una tisana de flors de gódua a una dona sospitosa de ser una bruixa; si es posava malalta quedava exonerada, però si no quedava afectada aleshores era condemnada per bruixeria. El 25 de juliol, per la festivitat de Sant Cristòfor, s'adornen els cotxes en alguns pobles amb rames de gódua. O, pel maig, o per Corpus s'empraven per fer catifes o arcs decoratius. Si el primer de maig es pengen rames de gódua a l'entrada de la casa, ja tot aquell any no hi entraran les bruixes.

ALTRES USOS

Les rames s'empren (al Montseny) per fer el sostre d'una barraca, junt amb falgueres, fang i pedres. També s'empren les rames per fer escombres. Les flors s'empraven per tenyir la llana de groc. Unes miques de flors s'han emprat des del segle XII per aromatitzar la cervesa. De la pela de les tiges se n'han fet cordes. Les poncelles s'adoben

com si fossin tàperes. La planta es va introduir als EEUU per estabilitzar talussos sota carreteres.

POSSIBLE TOXICITAT

A les persones molt debilitades els produeix taquicàrdia, especialment si estan baixes de Potassi per prendre diürètics; i, en dejú, provoca el vòmit. Està contraindicada si hi ha hipertensió. Si a més es pren el sol la planta pot tornar-se mutagènica. En conills pot arribar a provocar malformacions del paladar. És una planta mel·lífera que atrau també altres insectes. Hi ha espècies similars, com ara *Genista florida* que són molt més tòxiques.

PREPARATS I DOSIFICACIÓ

Infusió: una culleradeta de cafè de flors per tassa en infusió (10 minuts reposant). Començar amb una tassa per dia i si senta bé ampliar fins a 2 o 3 o 4.

Extracte fluid de planta estabilitzat: 1-3 g al dia.

Tintura: 2-8 gotes, 2-3 cops al dia

Tisana diürètica: summitats florides de gòdua 15 g + ginebrons 15 g + rel de dent-de-lleó 15 g. Posar-ho en 3/4 de L d'aigua i bullir fins que el líquid es redueixi a la meitat. Colar i ensucrar al gust. Una cullerada sopra del líquid cada hora

Cataplasma calmant: *Cistus ladanifer* + *Cytisus scoparius* cuit junt i posat amb una gasa sobre cops.

Barreja contra èczemes: gòdua + cendra de roure + sal (9 dies seguits UE)

Barreja per prendre contra la paràlisi parcial: aigua:vi (3:1) + *Dictamnus hispanicus* + romaní + espígol + pèl de panotxa + sàlvia + caps d'ase + polioli de riu + agrimònia + llucetó (*Globularia vulgaris*) + milfulles + rel de panical (*Eryngium campestre*) + *Thymus mastichina* + tamariu + brutònica + gòdua [fórmula de la Serrania de Cuenca]

PRINCIPIS ACTIUS DE LA GÓDUA

- 8-glucosil-5,7,4'-trihidroxi-3'-mertoxi-flavona
- 17-oxo-esparteïna
- àcid linoleic FRU
- àcid tànnic
- aesculina FLO
- agents tànnics
- amines
- beta-sitosterol FRU
- carotol
- citisina FRU
- crisantem-xantina
- dopamina
- epinina
- escoparina
- esculetina
- esparteïna
- flavoxantina FLO
- furfural
- genisteïna FLO
- genisteïna-7-O-glucòsid FLO
- genisteïna-7,4'-di-O-apiosil-glucòsid FRU
- giberel·lina-A-35
- grassa FRU
- hidroxi-lupanina FRU
- hidroxi-tiramina FLO
- hiperòsid FLO
- iso-esparteïna FLO
- iso-quercetina
- L-dopa FRU
- L-tirosina
- lectines FRU
- lupanina FRU
- lupenona
- luteolina
- luteolina-4'-glucòsid
- metil-oxi-tiramina
- neoxantina
- octanal
- oli essencial
- orientina
- oxi-tiramina
- proteïna FRU
- quercetina
- quercetina-glucòsid
- quercetina

- quinolizidina
- sarotamnina FRU
- tanins
- taraxantina
- tiramina
- vitexina FLO
- xantofil·la-epòxid FLO
- xantofil·les FLO

EFFECTES FISIOLÒGICS DE LA GÓDUA

La esparteïna té un efecte curaritzant sobre les terminacions nervioses motrius i un efecte paralitzant sobre el sistema nerviós central. Amplia i prolonga l'acció hipertensora i cardiovascular de les terminacions del sistema simpàtic. Aïlla el cor de tota influència nerviosa extrínseca ja sigui vagal ja sigui simpàtica. Només persisteix la influència del sistema nerviós ganglionar del cor. A petites dosi, l'esparteïna afecta una mica el sistema vascular; però a dosi més elevades té un efecte vasodilatador amb hipotensió. L'efecte diürètic és irregular, però sobre tot està centrat en l'eliminació de clorurs. Reforça el pols i les contraccions del cor, regularitza el ritme cardíac. L'escoparina té un efecte diürètic clar. L'extracte de gódua té un efecte vasoconstrictor 5 cops superior al de la banya de sègol, i per això puja la pressió arterial i atura les petites hemorràgies a la geniva. La lupanina i la 17-oxo-esparteïna actuen com a neuroprotectores a cèl·lules PC12 prevenint la formació de beta-amiloide tan típic de l'Alzheimer. A l'hipocamp els dos alcaloides eviten la neurotoxicitat dels oligòmers del beta-amiloide soluble. També incrementen la freqüència de transients espontanis de Calci, és a dir, potenciant la sinapsis. Ambdues també incrementen la fosforilació de l'Akt i activen el receptor d'acetil-colina nicotínic.

NOTA FINAL: Aquesta espècie estava a la llista de plantes prohibides, tot i que s'exceptuava la rel, a la ordre ministerial de la doctora ANA PASTOR JULIÁN de 2004: ORDEN SCO/190/2004, DE 28 DE ENERO, DEL M.º DE SANIDAD Y CONSUMO (BOE 27/01/2004).

* * *

GINESTA

Spartium junceum L.

[1753, Sp. Pl. : 798] 2n = 54

NOMS POPULARS

- Alemany:** Pfriemenginster/ Binsen-ginster
Anglès: Spanish broom
Àrab: وزال قصبی
Basc/Euskera: erratz, espartz, espartza, espartzu, gai-on-bat, gamuka, gayombat, isats espainiar, isats espainiarra, jats-ilar, jats-ilarra, sarga.
Castellà: algayumba, arballón, arbayón, argayumba, canarios, escoba, escobera, gayomba, gayombo, gayumba, gayumbas, genesta, genista de España, giesta, giestera, ginesta, ginesta con flores olorosas, hierba de San Blas, hiniesta, hiniestra, jinestera, retama macho, piorno de flor amarilla olorosa, retama, retama comùn, retama de flor, retama de los jardines, retama de olor, retama fina olorosa, retama macho, retama verde, turra.
Català: genista, genistra, ginesta, ginesta de llei, ginesta vera, ginestera, ginestra, herba de ballester, herba del ballester
Francès: Genêt d'Espagne
Gallec: retrama fina.
Grec: Σπάρτο
Hebreu: אחירותם החורש
Italià: Ginestra odorosa
Portuguès: genestella, giesta, giesta ordinaria, giesta-dos-jardins, giesteira, giesteira-comum, giesteira-dos-jardins.
Turc: Katırtırnağı

DESCRIPCIÓ BOTÀNICA

Arbust de 2-3 m, amb aparell foliar poc desenvolupat, i tiges ramificades cilíndriques amb 20-35 costelles menudes poc marcades, amb medul·la interior blanca esponjosa, poc rígides però gens friables, amb indument de cera quan són joves i alguns pèls rectes aplicats. Fulles alternes, oposades o gairebé, amb estípules, unifoliolades, caduques. Inflorescència en raïms terminals, de flors pedicel·lades amb una bràctea a la base del pedicel i 2 bractèoles sota el calze. Calze fes, amb el llavi superior partit fins gairebé la base quedant les 5 dents a la zona inferior. Corol·la papilionàcia groga amb pètals unguiculats, l'estendard orbicular i apiculat amb l'ungla molt curta, ales ovades-el·líptiques més curtes que l'estendard, adnates al tub estaminal i quilla major de 20 mm, linear-lanceolada i també adnata al tub estaminal i amb la punta corbada, amb els seus dos pètals separats a la punta, i puberulent al marge inferior. Estams mono-adelfs amb tots els filaments formant un sol tub, amb anteres basifixes o dorsifixes, i anteres apiculades amb 2 feixos de pèls a la base. Ovari assegut amb 14-20 rudiments seminals biseriats, una mica pilós. Estil glabre, arquejat a la punta, Estigma lateral linear-el·líptic, intrors. Fruit (llegum) assegut, linear-oblong de secció el·líptica estreta, dehiscent amb 10-18 llavors majors de 3 mm, ovoides, aplanades, brillants de color castany o roig, sense taques, sense excrescència.

Dins la família de les Lleguminoses aquest gènere (amb una sola espècie) es distingeix pels manyocs de pèls a la base dels estams i pel calze en embut i fes.

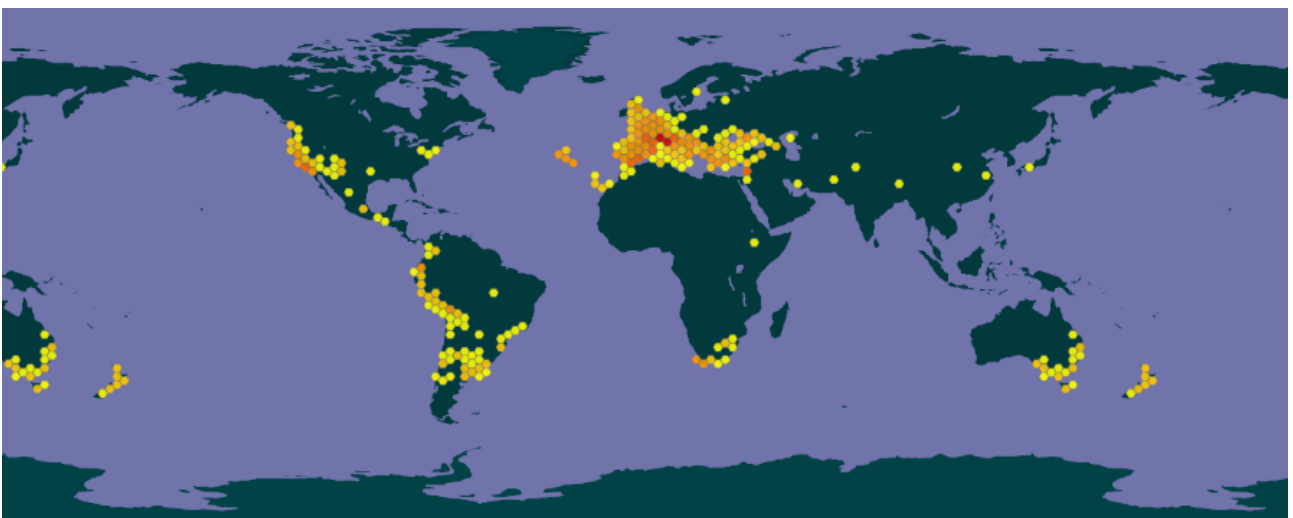

foto: BERNARD ANDRIEU

HÀBITAT I DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

És planta de terra baixa i de solells secs de la conca mediterrània però ha estat introduïda a altres zones temperades d'Amèrica, Àfrica del Sud, SE d' Austràlia i Àsia. A Catalunya solen acompanyar-la *Hyparrhenia hirta*, *Hyparrhenia sinaica*, *Foeniculum vulgare*, *Ruta chalepensis*, *Psoralea bituminosa*, *Brachypodium retusum*.

Spartium junceum al món, segons GBIF

LITERATURA

«Vengan todos a ver
¡Ay, vamos a ver!
Vengan hermanos a ver
¡Ay, vamos a ver!
En la Plazuela de Huanta,
Amarillito flor de retama,
Amarillito, amarillando
Flor de retama.
Por Cinco Esquinas están,
Los Sinchis entrando están.
En la plazuela de huanta
Los Sinchis rodeando están.
Van a matar estudiantes
Huantinos de corazón,
Amarillito, amarillando
Flor de retama;
Van a matar campesinos
Huantinos de corazón,
Amarillito, amarillando
Flor de retama.
En donde la vida
Se hace mas fría que la muerte misma
Taita inti arde indignado
Las grandes nieves se descongelan

Y los grandes lagos comienzan a colmarse
El gran aluvión, esta por llegar
Para sepultar, mundos que oprimen
Y sobre la tierra nueva; florecerá la retama
Y así las palmas que suenen arriba
Ta ta ta
Donde la sangre del pueblo,
Ahí, se derrama;
Allí mismito florece
Amarillito flor de retama,
Amarillito, amarillando
Flor de retama.
La sangre del pueblo
Tiene rico perfume;
Huele a jazmines, violetas,
Geranios y margaritas;
A pólvora y dinamita.
¡Carajo!
¡A pólvora y dinamita!
¡Ay, carajo!
¡A pólvora y dinamita!»

[RICARDO DOLORIER]

«La ginesta altra vegada,
la ginesta amb tanta olor,
és la meva enamorada
que ve al temps de la calor.
Per a fer-li una abraçada
he pujat dalt del serrat:
de la primera besada
m'ha deixat tot perfumat.
Feia un vent que enarborava,
feia un sol molt resplendent:
la ginesta es regirava
furiosa al sol rient.
Jo la prenc per la cintura:
la tisora va en renou

desflorant tanta hermosura
fins que el cor me n'ha dit prou.
Amb un vímet que creixia
innocent a vora seu
he lligat la dolça aimia
ben estreta en un pom breu.
Quan l'he tinguda lligada
m'he girat de cara al mar...
M'he girat al mar de cara,
que brillava com cristall;
he aixecat el pom enlaire
i he arrencat a córrer avall»

[JOAN MARAGALL].

PROPIETATS I USOS MEDICINALS

Venen a ser els mateixos que per a la gódua.

ALTRES USOS

Les rames s'empren per fer escombres. Les flors per tenyir la llana. Les tiges fines com a cordills per lligar les parres. La planta és decorativa als jardins però pot tornar-se invasora, i de pas fixar talussos. De les flors se n'extreu un absolut per als perfumistes.

PRINCIPIS ACTIUS DE SPARTIUM JUNCEUM

- 1,18-octadecanediol FLO
- 1,26-hexacosanediol FLO
- 2'-hidroxi-genisteïna FUL
- 5-O-metil-genisteïna TIJ
- àcid cafeic
- àcid caprílic FLO
- àcid esteàric
- àcid linoleic FRU
- àcid linolènic FRU
- àcid mirístic FRU
- àcid oleic FRU
- àcid palmític FRU
- anagirina FLO
- beta-amirina FLO
- Calci
- carbohidrats
- cinaròsid FLO
- citisina FRU FLO
- citisina-11-òxid
- crisina
- crisina-7-beta-D-glucopiranòsid
- crisina-7-gentiobiòsid
- escoparina FLO
- esparteïna FLO
- fibra
- Fòsfor
- genisteïna TIJ
grassa FRU
- junceïna FLO
- lupeol FLO
- luteolina-4-glucòsid FLO
- luteolina-7-glucòsid
- N-metil-citisina FLO
- N-nonacosà FLO
- oli essencial
- orientina
- proteïna FRU
- quercetina
- sitosterol FLO
- termopsina FLO